

Ebû Katâde el-Ensârî'nin Hayatına ve Onunla İlgili Bazı Rivayetlere Panoramik Bir Bakış

Murat Bıyıklı

[0000-0002-3432-3727 | muratbiyikli@erciyes.edu.tr](mailto:muratbiyikli@erciyes.edu.tr)

Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

ROR ID: [047g8vk19](https://orcid.org/047g8vk19)

Öz

Risâlet görevini ilk aldığı andan itibaren Hz. Peygamber, Mekke müşriklerinin bütün engelleme girişimlerine rağmen tebliğ faaliyetlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda İslâm bütün her şeyin önüne geçerek Mekke halkının tek gündemi haline gelmiştir. Evlerde, toplantı yerlerinde ve panayırda İslâm konuşmaya başlanmıştır. İslâmiyetle şereflenen Müslümanların sayısı günden güne artmıştır. Bu durum Müşriklerin Müslümanlara karşı baskılarını daha da arttırmalarına neden olmuştur. Risâletin yedinci ile onuncu yılları arasında yaklaşık üç yıl süren sindirme planları Müslümanların çok zor günler yaşamasına neden olmuştur. Bunun neticesinde Hz. Peygamber İslâmiyet'i tebliğ edecek yeni yer arayışları içerisine girmiştir. Bu aşamada Hz. Peygamber'i ve sahâbeyi rahatlatan gelişmeler olmuştur ki bunlardan biri de Akabe görüşmeleridir. Akabe görüşmeleri sonucunda Müslümanlar için inançlarını rahatça yaşayabilecekleri yeni bir yurt fırsatı ortaya çıkmıştır. Bundan sonra hızlı bir şekilde Müslümanlaşma sürecine giren Medineliler Hicret sonrasında Hz. Peygamber'in ve İslâm'ın en büyük destekçisi olmuştur. Medineli Ensar'ın önemli kabilelerinden olan Hazrec de bütün varlığıyla İslâmiyet'e hizmet etmiştir. Hazrec kabilesindeki bazı isimler ise özellikle savaşlarda gösterdikleri kahramanlıklarıyla tanınmıştır. Bunlardan biri de Ebû Katâde el-Ensârî'dir (ö. 54/674). Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Peygamber'i ve Muhacirleri her alanda destekleyen Ensar üzerine birçok çalışma yapılmış olmakla beraber bazı sahâbiler hakkında yapılan çalışmalar ele alınan şahsiyeti tüm yönleriyle yansıtmamaktadır. Bu sahâbilerden biri de Hazrec kabilesinin önemli isimlerinden biri olan ve Ebû Katâde künyesiyle tanınan Hâris b. Rib'î'dir. Ebû Katâde, Ensar'ın önemli kabilelerinden olan Hazrec'in Benî Semî batnındandır. Tam adı Hâris b. Rib'î b. Beldeme b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd b. 'Adiy b. Ganem b. Ka'b b. Selime b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Yezîd b. Cüşem b. el-Cerrâh el-Enârî el-Hazrecî es-Semî (el-Medenî)'dir. Onun isminin Nu'mân b. Rib'î, Nu'mân b. 'Amr, 'Amr b. Rib'î olabileceği de söylenmektedir. Ebû Katâde'nin ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Ancak vefat yılı ve yaşı göz önüne alındığında 602 veya 604 yılında Risâlet'ten sekiz veya altı yıl önce doğduğu anlaşılmaktadır. Tarihi veriler Ebû Katâde'nin ikinci Akabe Biati'ndan sonra Müslüman olduğuna işaret etmektedir. Onun hem babası hem de annesi aynı kabiledendir. Sülâfe adında eşi ve bu eşinden üç oğlu vardır. Tek eşi olduğu iddia edilmesine rağmen çalışmada Kebşe adında bir eşi olduğu daha tespit edilmiştir. Araştırmada, anneleri zikredilmeyen iki oğlu ve iki kızının daha olduğu ve onların da Kebşe'den olduğu sonucuna varılmıştır. Ebû Katâde Hz. Peygamber döneminde birçok gazve ve seriyeye katılmıştır. At binmede çok mahir olan Ebû Katâde, Hz. Peygamber'in en meşhur süvarisidir. Bedir ehlinden olduğu tartışmalıdır ancak sonrasındaki Hz. Peygamber'in bütün büyük gazvelerine katılmıştır. Savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar ve Hz. Peygamber'i koruması sebebiyle duasına mazhar olmuştur. Önemli seriyelerin komutanlığını başarıyla gerçekleştirmiştir. Hulefâ-yı Râşidîn döneminde de adından söz ettirmiş, irtidat hareketlerinde emri altındaki birlikler ile görevli olduğu isyanları bastırmasını bilmiştir. Ebû Katâde, Hz. Ömer dönemi fetih hareketlerinde görev almış, Cemel ve Sıffin vakalarında Hz. Ali'nin yanında bulunmuştur. 54/674 yılında Medine'de vefat etmiştir. Bu çalışma, Hz. Peygamber'in önemli sahâbilerinden Ebû Katâde el-Ensârî'nin hayatını, askerî ve siyasi faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Araştırmada biyografik analiz yöntemi benimsenmiş ve klasik İslâm tarihi kaynakları temel alınmıştır. Ebû Katâde'nin Ensar içindeki konumu, savaşlardaki rolü, hadis rivayetlerindeki yeri ve Hulefâ-

yi Râşidîn dönemindeki faaliyetleri detaylandırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Ebû Katâde'nin İslâm tarihinde kritik askerî ve siyasi roller üstlendiği, Hz. Peygamber ve dört halife dönemlerinde önemli vazifeler gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İslam Tarihi, Siyer, Hulefâ-yi Râşidîn, Ensar, Ebû Katâde, Panoramik

Atıf Bilgisi

Bıyıklı, Murat. "Ebû Katâde el-Ensârî'nin Hayatına ve Onunla İlgili Bazı Rivayetlere Panoramik Bir Bakış". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (Eylül 2025), 1168-1188. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1670228>

Geliş Tarihi	04.04.2025
Kabul Tarihi	10.07.2025
Yayın Tarihi	15.09.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yapay Zeka Kullanımı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A Panoramic View of the Life of Abū Qatādah al-Anṣārī's Life and Selected Narrations Attributed to Him

Murat Bıyıklı

[0000-0002-3432-3727 | muratbiyikli@erciyes.edu.tr](mailto:muratbiyikli@erciyes.edu.tr)

Erciyes University, Faculty of Theology, Department of Islamic History, Kayseri, Türkiye

ROR ID: [047g8vk19](https://orcid.org/047g8vk19)

Abstract

From the very beginning of his prophethood, Muhammad strived to carry out his mission of invitation, despite all the obstacles posed by the polytheists of Mecca. In this context, Islam became the central topic of daily life, surpassing all other concerns and dominating the public discourse of Mecca. It began to be discussed in homes, meeting places, and pre-Islamic fairs. As the number of Muslims embracing Islam increased day by day, the mushrikīn (polytheists) escalated their pressure and oppression against them. The suppression campaign, which lasted approximately three years between the seventh and tenth years of the prophethood, caused severe hardship for the Muslim community. Consequently, the Prophet began seeking new locations where he could spread the message of Islam more freely. One of the developments that brought relief to both the Prophet and his companions (Ṣaḥābī-Sahābah) during this phase was the Aqaba meetings. These meetings provided the opportunity for Muslims to find a new homeland where they could practice their faith without persecution. The people of Medina, who rapidly began converting to Islam following these events, became the strongest supporters of both the Prophet and the religion in the post-Hijrah period. Among the prominent tribes of the Anṣār of Medina was the Khazraj, which contributed significantly to the cause of Islam. Some members of the Khazraj tribe gained particular renown for their heroism in battle. One such figure was Abū Qatādah al-Anṣārī (d. 54/674). Although many studies have been conducted on the Anṣār, who supported the Prophet and the Muhājirūn in all aspects after their emigration to Medina, works focusing on certain individual companions often fall short of fully reflecting the personalities in question. One of these companions is Harith b. Rib'i, known by his kunyah Abū Qatādah, a notable figure of the Khazraj tribe. Abū Qatādah belonged to the Banu Salamah branch of the Khazraj, one of the distinguished tribes of the Anṣār. His full name is Harith b. Rib'i b. Baldama b. Hunas b. Sinan b. Ubayd b. 'Adi b. Ghanam b. Ka'b b. Salamah b. Sa'd b. 'Ali b. Asad b. Saridah b. Yazid b. Jusham b. al-Jarrah al-Anṣār al-Khazraji al-Salamī (al-Madani). Some sources also report his name as Nu'man b. Rib'i, Nu'man b. 'Amr, or 'Amr b. Rib'i. Although the exact year of his birth is unknown, based on his age at the time of death, it is estimated that he was born in 602 or 604 CE, approximately eight or six years before the prophethood began. Historical evidence suggests that Abū Qatādah embraced Islam following the Second Pledge of Aqaba. Both his father and mother are believed to have been natives of Medina. He was married to a woman named Sulāfah, with whom he had three sons. While some sources claim she was his only wife, this study identifies another wife named Kabshah (Kebşe). The research also concludes that he had two additional sons and two daughters, whose mother was likely Kabshah (Kebşe). Abū Qatādah participated in numerous military expeditions (ghazawat and sarāyā) during the Prophet's time. He was highly skilled in horseback riding and became the most renowned cavalryman of the Prophet. Despite the debate surrounding his participation in the Battle of Badr, he actively participated in all subsequent major military expeditions led by the Prophet. Due to his bravery in battles and his dedication to protecting the Prophet, he was honored with the Prophet's prayers. He successfully commanded several important military expeditions assigned to him. He continued to make a name for himself during the era of the Four Caliphs as well. During the Ridda (apostasy) movements, he effectively led his troops in suppressing the rebels assigned to him. Abū Qatādah participated in the conquest campaigns during the caliphate of 'Umar and stood by 'Ali in the Battles of Camel and Siffin.

He passed away in Medina in the year 54 AH (674 CE). This study comprehensively examines the life, military and political activities of Abû Qatādah al- Anşārî, one of the prominent companions of the Prophet. The research adopts a biographical analysis method and is based on classical Islamic historical sources. It details Abû Qatādah's position within the Anşār, his role in battles, his contributions to hadith transmission, and his activities during the era of the Four Caliphs. The findings indicate that Abû Qatādah played crucial military and political roles in Islamic history, undertaking significant responsibilities during the periods of the Prophet and the Four Caliphs.

Keywords

Islamic History, Sirah, The Four Caliphs, Anşār, Abû Qatādah, Panoramic

Citation:

Bıyıklı, Murat. "A Panoramic View of the Life of Abû Qatādah al-Anşārî's Life and Selected Narrations Attributed to Him". *Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology* 12/2 (September 2025), 1168-1188. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1670228>

Date of Submission	04.04.2025
Date of Acceptance	07.10.2025
Date of Publication	09.15.2025
Peer-Review	Double anonymized / Two External
Ethical Statement	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Use of Artificial Intelligence	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Hz. Peygamber Risâlet göreviyle görevlendirildikten sonra evvela yakın çevresinden başlayarak İslâmiyet'i tebliğ etmiş, akabinde Safa tepesindeki ilanla İslâmiyet ve Hz. Peygamber, Mekke'nin tek gündemi haline gelmiştir. Hz. Peygamber'in kendilerine söylediklerini büyük bir anlayış içerisinde dinleyip Müslüman olanların yanı sıra Ebû Cehil (Amr b. Hişâm) (ö. 2/624), Nadr b. Hâris (ö. 2/624), Ebû Leheb (ö. 2/624), Utbe b. Rebîa (ö. 2/624), Şeybe b. Rebîa gibi daha pek çok Müşrik ilk andan itibaren çok sert bir şekilde İslâmiyet'e karşı çıkmışlardır. Hz. Peygamber, Mekke'deki müşriklerin ona karşı sergiledikleri tüm kötü davranışlara ve işkencelere rağmen Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği görevi yerine getirmekten asla vazgeçmemiştir. Hz. Hamza'nın (ö. 3/625) ve Hz. Ömer'in (ö. 23/644) Müslüman olmaları, birinci ve ikinci Habeşistan hicretleri de Müşriklerin hıncını yok etmemiş aksine düşmanlıklarını daha da arttırmıştır. Yaklaşık üç yıl süren Boykot süreci akabinde Hz. Peygamber'in İslâmiyet'i tebliğ edecek yeni yerler arama düşüncesi sonrasında Taif'te yaşadıkları ise buranın da bir hicret yurdu olmadığını göstermiştir. Bundan sonra rahatlatan gelişmeler olmuş ki bunlardan biri de Akabe görüşmeleridir. Akabe görüşmeleri ile İslâmiyet kendisine neşvünema bulacak yeni bir yer bulmuştur. Akabe görüşmelerinden sonra hızlı bir şekilde Müslümanlaşma sürecine giren Medineliler Hicret'ten sonraki süreçte Hz. Peygamber'in ve İslâm'ın en büyük destekçisi olmuştur. Ensar'ın önemli kabilelerinden olan Hazrec de bütün varlığıyla İslâmiyet'e hizmet etmiştir. Hazrec kabilesindeki bazı isimler ise özellikle savaşta gösterdiği kahramanlıklarıyla tanınmıştır. Bunlardan biri de Ebû Katâde el-Ensârî'dir (ö. 54/674). Bu çalışmada onun hayatı ve İslâm tarihindeki yeri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

İslâm tarihinin erken dönemleri, sahâbîlerin Hz. Peygamber'in mesajını yayma ve koruma sürecinde oynadığı önemli rollerle şekillenmiştir. Ensar'ın bu süreçteki katkıları ve bireysel olarak sahâbîlerin biyografik incelemeleri, İslâm tarihinin bu döneminin daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Ebû Katâde el-Ensârî'nin hayatı hem askerî başarıları hem de siyasi duruşuyla İslâm tarihine damga vuran önemli bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. Ebû Katâde'ye dair daha önce Yaşar Kandemir tarafından DİA maddesi yazılmıştır. Bu çalışma oldukça muhtasar olup, Ebû Katâde hakkındaki farklı rivayetler değerlendirilmemiştir. Bunun haricinde müstakil bir çalışma bulunmamakta olup diğer sahâbîlerle ilgili yapılan araştırmalarda ise yer yer Ebû Katâde'nin ismi geçmektedir. Serdar Sevmesler tarafından kaleme alınan "Hz. Peygamber'in Gazve ve Seriyeleri'nde İâşe İkmâl Faaliyetleri" adlı makalede Ebû Katâde'nin iki seferdeki avlanmasından, Hayri Erten'in kaleme aldığı "Hz. Ömer Döneminde Sosyal Yapı ve Değişme" adlı makalede eşinden, Ali Kuşçalı, "Hubâb b. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi" adlı makalesinde Ebû Katâde'nin Fûls Seriyesi'ndeki görevinden, Fatih Oğuzay, "Siyer-Tefsir ilişkisi: Nisâ Süresi 94. Âyetin Sebebi Nüzûlü Bağlamında" başlıklı makalesinde Batn-ı İdam seriyesinde öldürülen Âmir b. Adbat'ı kimin öldürdüğü noktasında Ebû Katâde'nin isminden, Mustafa Yücer, Hadis ilminde "Cemaat" ve "Ravâhü'l-Cemâa' ille'l-Buhârî" Kavramı (Buhârî'nin Kütüb-i Sitt'e'den Ayrılma Gerekçeleri)" başlıklı makalesinde Ebû Katâde'nin namaza dair rivayet ettiği hadislerden bahsetmektedir. Seyyid Merhûl tarafından hazırlanan "Merviyâtü Ebû Katâde el-Ensârî" adlı yüksek lisans tezi ise Ebû Katâde'nin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen rivayetlerini değerlendirmektedir. Mevcut literatürde onun hayatına dair çeşitli anlatımlar oldukça az olup bu çalışmada Ebû Katâde hakkında kronolojik ve analitik bir

değerlendirme yapılmış, farklı rivayetler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada, klasik İslâm tarihi kaynakları ve muasır akademik araştırmalar esas alınarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Metodolojik olarak karşılaştırma yöntemi kullanılmış, toplanan verilerde farklı rivayetler incelenmiştir. Ebû Katâde'nin hayatına dair bu rivayetler tarihsel bağlama göre değerlendirilerek analizi yapılmış ve buna göre tercih edilmiştir. Araştırma “Ebû Katâde el-Ensârî, İslâm tarihinin askerî ve siyasi yönleri açısından nasıl bir rol üstlenmiştir ve bu rol, dönemin genel siyasetini nasıl etkilemiştir?” sorusu üzerinden sürdürülmüştür.

1. Hayatı

1.1. Nesebi, Tam Adı, Künyesi, Doğumu, Müslüman Olması ve Şemâili

Ebû Katâde, Hazrec'in Benî Selemî batnındandır. İhtilaflar olmasına rağmen tam adı Hâris b. Rib'î b. Beldeme b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd b. 'Adiy b. Ganem b. Ka'b b. Selime¹ b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Yezîd b. Cüşem b. el-Cerrâh el-Ensârî el-Hazrecî es-Selemî (el-Medenî)'dir.² Bununla beraber Ebû Katâde'nin ismi konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Onun isminin Nu'mân b. Rib'î, Nu'mân b. 'Amr, 'Amr b. Rib'î olabileceği de söylenmektedir.³ Rivayetlerden Hâris isminin en yaygın kullanım olduğu anlaşılmaktadır.⁴ Ebû Katâde künyesi ile tanınmaktadır. Muhtemelen bu künye ona, Arap kültüründeki kahramanlık ve cesaretin sembolü olarak düşmana gözdağı vermek amacıyla verilmiştir.

Ebû Katâde'nin ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Takriben 602 veya 604 yılında Bi'set'ten sekiz veya altı yıl önce doğduğu anlaşılmaktadır. Ne zaman Müslüman olduğu net bilinmemekle beraber Bedir savaşına katıldığına dair rivayet ve Hazrec kabilesinden olması birtakım veriler sağlamaktadır. Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden, İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden olan ve İkinci Akabe Biati'nda bulunan⁵ Sa'd b. Ubâde'nin (ö. 14/635 [?]) İslâmiyet ile şereflenmesi ve

¹ Benî Selime İbn Sa'd'da Benî Seleme olarak geçmektedir. Bk. Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Ziyâd Muhammed Muhammed Abdulkâdir Atâ (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1410/1990), 8/296.

² Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. 'Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî Cemâluddin el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâ'il-ricâl*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400/1980), 34/194; Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 4/81.

³ Ahmed b. Hibbân b. Mu'az b. Ma'bed et-Temîmî İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât* (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1393/1973), 3/74; Ahmed b. Hibbân b. Mu'az b. Ma'bed et-Temîmî İbn Hibbân, *Meşâhîru 'ulemâ'il-emsâr ve a'lâmu fukahâ'il-aktâr*, thk. Merzûk 'Alî İbrâhîm (el-Mansûra: Dâru'l-Vefâ, 1411/1991), 33; Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Ahmed b. Mehdi el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhi-i Bağdat ve zuyûlehâ*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1997), 1/170; Hâris ve Nu'mân isimleri *Cemhere*'de geçmektedir. Bk. Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhiri İbn Hazm, *Cemheretü ensâbi'l-Arab*, thk. Heyet (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1403/1983), 1/360; Buhârî ise ismi yanında ona Nu'nân denildiğini zikretmektedir. Bk. Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh el-Buhârî, *Târîhu'l-kebir*, ed. Muhammed Abdulmu'd Han (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, ts.), 9/84.

⁴ Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 4/78; Abdullah Merhûl Sevâlîme, *Merviyâtü Ebî Katâde el-Ensârî fî Müsnedi Ahmed b. Hanbel* (Mekke: Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1400/1980), 40-41.

⁵ Muhammed b. Ömer b. Vâkid es-Sehmî el-Eslemî Ebû Abdullah el-Vâkîdî, *er-Ridde me'a nebzetin min futûhi'l-İrâk ve zikri'l-Musenâ b. Hârise eş-Şeybânî*, thk. Yahyâ el-Cebûrî (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1410/1990), 32-33; Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. (Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955), 1/466; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/461; Şefaettin Severcan, *H. Muhammed'in Hayatı Siyer* (Ankara: Bilay, 2022), 207.

akabinde kabilesindekilerin Müslüman olması, Ebû Katâde'nin de muhtemelen o sıralarda Müslüman olduğuna işaret etmektedir.

Bazı rivayetlere göre sakalını boyayan⁶ Ebû Katâde'nin kakülü, gür ve uzun saçları vardı. Bunları topuz yaptığı söylenmektedir. Hz. Peygamber, saçları sebebiyle Ebû Katâde'ye “Şayet saçları uzatıyorsan ona bakım yapmalısın.” demesi üzerine o da saçlarını günde iki defa taramış ve yağlamıştır.⁷ Bunların haricinde şemâilî hakkında fazla bilgi bulunmayan Ebû Katâde'nin süvari olması, savaş atlarını çok hızlı ve iyi sürmesi sebebiyle zayıf ama güçlü biri olduğu kuvvetle muhtemeldir. Kıyafet olarak bazen bir tür ipek elbise giymiştir.⁸ Genelde başına sardığı sarı bir sarığı ve sade bir hırkası vardır.⁹ Kimi zaman da o, Yemenî bir ridâ giymiştir.¹⁰

1.2. Ailesi

Ebû Kâtâde'nin babası Rib'î b. Beldeme¹¹ veya 'Amr b. Beldeme¹² olup Hazrec kabilesinin Benî Selime kolundandır. Annesi ise Kebşe bint Mutahhar b. Harâm b. Sevâd b. Ganem b. Ka' b. Selime'dir. Annesinin adı Kebşe bnt. Abbâd b. Mutahhar da olabilir.¹³ Ebû Katâde'nin babası Rib'î ile annesi Kebşe'nin soyları dedeleri Ganem b. Ka'b'ta birleşmektedir. Dolayısıyla her ikisi de aynı kabileye mensuptur.

1.3. Eş ve Çocukları

Eşinin adı Sülâfe bnt. el-Berâ' b. Ma'rûf b. Sahr b. Hansâ' b. Sinân b. Ubeyd b. 'Adiy b. Ka' b. Ganem b. Selime'dir.¹⁴ Bazı kaynaklarda Zabye bnt. el-Berâ b. Ma'rûd diye geçmektedir. Sülâfe Müslüman olup Hz. Peygamber'e biat etmiştir. Ebû Katâde'nin eşi Sülâfe'den Abdullah, Abdurrahman¹⁵ ve Sâbit¹⁶ adında üç oğlu olmuştur. Hz. Peygamber'e kadınlara Cuma namazı olup olmadığını sormasıyla meşhurdur.¹⁷ Bazı çalışmalarda Ebû Katâde'nin tek eşi olduğu söylenmesine rağmen¹⁸ Ebû Katâde'nin Kebşe bnt. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî adında bir eşi daha vardır.¹⁹ Ebû Katâde'nin annelerinin ismi zikredilmeyen Sâbit, 'Ubeyd, Ümmü'l-Benîn ve Ümmü

⁶ Yılmaz Çelik, “Hz. Ömer'in Devlet Yönetiminde Sosyal Hizmet Uygulamaları”, *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, ed. Ali Aksu (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018), 1/365.

⁷ Ebû 'Urve Ma'mer b. Râşid el-Ezdî Ma'mer b. Râşid, *el-Câmî*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-'A'zamî (Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403/1982), 11/270; Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Mustafa el-Azamî (Abu Dabi: Müessesetü Zayid b. Sultân Âli Nihyân li'l-Amâli'l-Hayriyyeti ve'l-İnsâniyye, 1425/2004), 5/1384.

⁸ Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 4/82.

⁹ Muhammed b. Ömer b. Vâkid es-Sehmî el-Esemî Ebû Abdullah el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-İlmî, 1409/1989), 2/540.

¹⁰ Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, thk. Suheyl Zekkâr - Riyâz ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/349.

¹¹ Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/194.

¹² Bağdâdî, *Târih-i Bağdat*, 1/170.

¹³ Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/194.

¹⁴ Kabilenin doğru nesebi 'Adiy b. Ganem b. Ka' b. Selime şeklinde devam edendir. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/296.

¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/296.

¹⁶ Şemseddin Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızıoğlu b. Abdullah Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zamân fi tevârihi'l-a'yân* (Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyyeti, 1434/2013), 9/424.

¹⁷ Ebû'l-Ferec Cemâluddîn 'Abdurrahmân b. 'Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fihumi ehli'l-eser fi 'uyûni't-târih ve's-siyer* (Beyrut: y.y., 1997), 244; Ebû'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm İbnü'l-Esir, *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1409/1989), 7/179.

¹⁸ Hayri Erten, “Hz. Ömer Döneminde Sosyal Yapı ve Değişme”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Bahar 2001), 183.

¹⁹ İbnü'l-Esir, *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe*, 7/242.

Ebân adında çocukları olduğu da rivayet edilmiştir.²⁰ Muhtemelen bunların anneleri de Kebşe bnt. Ka'b'dır.²¹

1.4. Hadis Rivayetindeki Yeri

Ebû Katâde Hz. Peygamber'in yanı sıra Hz. Ömer ve Muaz b. Cebel'den (ö. 18/639) de hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12), İyâs b. Harmele eş-Şeybânî veya Harmele b. İyâs, oğlu Abdullah b. Ebû Katâde ve torunu Mus'ab b. Sâbit b. Ebû Katâde, Câbir b. Abdullah, Saîd b. Kab b. Nâfi, Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Halîf Sâlih b. Ebî Meryem, Âmir b. Sa'd el-Becelî, Abdullah b. Rebâh, Abdullah b. Mabed ez-Zemânî, Amr b. Süleym ve Muhammed b. Sîrîn gibi daha birçok isim hadis rivayetinde bulunmuştur.²² Toplam 170 hadis rivayet etmiş olup bunlardan on biri Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde, ikisi sadece Buhârî'de, sekizi ise yalnız Müslim'de geçmektedir.²³ Meşhur tahiyetü'l-mescid hadisi onun tarikiyle gelmiştir.²⁴ Ebû Katâde'nin hadisleri Sahîhayn gibi önemli kaynaklarda yer almış olup rivayetlerinin büyük bir kısmı güvenilir râvîler aracılığıyla aktarılmıştır. Özellikle namaz, abdest ve savaş ahlâkına dair aktardığı hadisler, İslâm hukukunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2. Hz. Peygamber Dönemi Gazve ve Seriyelerdeki Faaliyetleri

Bahsi geçtiği üzere Medine döneminin ilk yıllarında Müslüman olduğu tahmin edilen Ebû Katâde'nin birçok gazve ve seriyyeye katıldığı görülmektedir. Bazı aktarımlara göre Bedir savaşına katılmamış ancak ondan sonraki Uhud, Hendek gibi bütün gazvelere iştirak etmiş,²⁵ Huneyn Gazvesi'nde başarılar göstermiştir.²⁶ Şu da özellikle belirtilmelidir ki bazı rivayetlere göre o, aynı zamanda Bedir ehlindendir.²⁷ Bu rivayet doğru kabul edilirse ve Bedir Savaşı esnasında yirmi iki yaşında olabileceği göz önünde bulundurulursa onun daha ilk andan itibaren bütün önemli savaşlarda yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Katıldığı savaşlarda birçok yönüyle dikkat çekmektedir. Uhud savaşında Hz. Peygamber'in Hz. Hamza'ya yapılan müslmeye duyduğu üzüntüden müteessir olan Ebû Katâde Kureys'e benzerini yapmak istemiş, âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber ona mâni olmuştur.²⁸ Onun, Hamrâu'l-Esed Gazvesi'nde (3/625) de başı çeken isimlerden olduğu görülmektedir. Bu gazve öncesinde Ebû Katâde, Hz. Peygamber'in emriyle kabilesi Benî Selime'nin yaşadığı Mescidü'l-Kibleteyn yakınlarındaki Hurba denilen mevkiye gelmiş ve gazveye katılması için kabilesini teşvik etmiştir. Uhud'da yaralanmalarına rağmen Ebû Katâde'nin konuşmasından etkilenen kendi kabilesinden kırk yaralı sahâbe durumlarına

²⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 4/82.

²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/296.

²² Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/194-195.

²³ Ahmed b. 'Abdullâh b. Ebî'l-Hayr el-Yemenî Safiyyuddîn el-Hazrecî, *Hulâsatu tezhîbi tehzîbi'l-kemâl fi 'esmâi'r-ricâl*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde (Halep; Beyrut: Dâru'l-Beşâir, 1416/1995), 457.

²⁴ İbnü'l-Esir, *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe*, 2/750.

²⁵ Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/194.

²⁶ Ebü'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmûrî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, 1417/1997), 2/136; Ebü'l-Fida İmadüddîn İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Dâru'l-Fikr, 1407/1986), 4/374.

²⁷ Ebû Yûsuf Yâ'kûb b. Süfyan b. Cuvvân el-Fârisî el-Fesevî, *Kitâbü'l-Ma'rife ve't-târîh*, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981), 1/215.

²⁸ Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/290-291.

bakmaksızın hemen harekete geçip İbn Ebû İnebe kuyusu yanında Hz. Peygamber'e katılmışlardır. Öyle ki yaralarının çok olduğunu gören Hz. Peygamber: "Ya Rabbi! Benî Selime'ye rahmet et."²⁹ buyurarak onlara dua etmiştir.

Hamrâu'l-Esed'den sonra Ebû Katâde, Ebû Seleme b. Abdülesed komutasında Katan'daki Benî Esed üzerine gönderilen seriyyeye katılmış ve ganimetlerle geri dönmüşlerdir.³⁰ Ömrünü İslâm'a hizmete adayan Ebû Katâde, Bedrû'l-Mev'îd Gazvesi'ne (4/626) de Hz. Peygamber ile katılan dokuz atlıdan biri olmuştur.³¹ Ebû Katâde'nin Müreysî Gazvesi'nde (5/627) gösterdiği başarı ise gerçekten dikkate şayandır. Nitekim o müşriklerin sancağını taşıyan Safvân Zü's-Şekra'yı öldürerek hezimete uğramalarını hızlandırmıştır.³² Benî Kureyzâ Gazvesi'nde (5/627) ise Hz. Ali'nin isteğiyle sancağı muhafaza etmiştir.³³ Birçok sefere iştirak eden Ebû Katâde'nin adı Gâbe Gazvesiyle³⁴ öne çıkmış ve meşhur olmuştur. Hayatındaki önemine binaen savaşın seyri hakkında bilgi vermek onun daha iyi tanınmasına katkı sağlayacaktır. Gâbe bölgesi Medine'ye bir beridlik³⁵ uzaklıkta Şâm yolu üzerindedir. Hz. Peygamber'e ait farklı yerlerden gelen yirmi sağmal deve gazvenin olduğu sırada kuraklık sebebiyle Ebû Zer el-Gıfârî'nin (ö. 32/653) koruması altındaki meranın olduğu Gâbe bölgesinde otliyordu. Gatafânlıların Fezâre kolu lideri Uyeyne b. Hısn bir gece meraya saldırıp develeri güden Ebû Zer'in oğlu Zer'i şehid etmiş, hanımını ve develeri kaçırmıştı. Durum Hz. Peygamber'e haber edilince bir rivayete göre Mikdâd b. Amr,³⁶ bir başka rivayete göre Sa'd b. Zeyd'in³⁷ komutasında bir seriyye göndermiş kendisi de hazırlık yapıp yola çıkmıştır (6/627). Mikdâd b. Amr ve yanındaki diğer sahâbîler karşılaştıkları düşmanla savaşıp bazılarını öldürmüşlerdir. Önden giden bu seriyye içinde görevli olan Ebû Katâde de geriden gelmesine rağmen Mikdâd b. Amr'ın önüne geçerek, sahâbe Muhriz b. Nadle'yi (ö. 6/627) şehit eden Mes'ade'yi öldürmüştür. Ebû Katâde hırkasını çıkarıp onun üzerine attığı için arkadan gelen sahâbîler hırkayı açana kadar Ebû Katâde'nin öldürüldüğünü zannetmişler sonra hırkayı açıp baktıklarında Mes'ade'yi Ebû Katâde'nin öldürdüğünden emin olmuşlardır.³⁸ Bazı rivayetlere göre de Muhriz b. Nadle'yi, Abdurrahman b. Uyeyne adındaki müşrik şehit etmiş, Ebû Katâde de onu öldürmüştür.³⁹ Bu cesaretin ardından Ebû Katâde ilerlemeye devam etmiş ve atını cesurca Ahrâm adlı müşrikin üzerine sürmüştür. Bunun üzerine yağmacı gruptan geriye kalanlar kaçmıştır. Hz. Peygamber de Ahrâm'ın atını ve kılıcını Ebû Katâde'ye vermiştir.⁴⁰ Bu savaşta

²⁹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/335.

³⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/341-342.

³¹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/387.

³² Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/407.

³³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/499.

³⁴ Bu gazve Zûkarad Gazvesi olarak da bilinmektedir. Bk. Ebû Amr eş-Şeybânî Halife İbn Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Beyrut: Daru'l-Kalem, 1397), 77; İmâdüddîn el-Melikî'l-Müeyyed İsmail b. Ali Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasâr fî ahbâri'l-beşer (Târîhu Ebi'l-Fidâ)* (Mısır: el-Matbaatü'l-Hüseyniyyetü'l-Mısrıyyetü, ts.), 1/137; Abdülmelik b. Hüseyin b. Abdülmelik eş-Şafî el-İsâmî, *Semtü'n-nücâmü'l-avâli fî enbai'l-evâil ve't-tevâil*, thk. Adil Ahmed Abdülmecvud, Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1419/1998), 2/200.

³⁵ Berid: İki posta menzili arasındaki mesafedir.

³⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/539; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/61-62.

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/62.

³⁸ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/544; Bu isim bazı kaynaklarda Habîb b. Uyeyne b. Hısn olarak geçmektedir. Bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/284; Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Ahmed es-Suheyli, *er-Ravd'ul-unf fî şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, thk. 'Umar 'Abdusselâm es-Selâmî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1421/2000), 7/9.

³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/62-64; İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât*, 1/309; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/152-153.

⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/62-64; İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât*, 1/309; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/152-153.

gösterdiği gayretten ve başarıdan dolayı Hz. Peygamber'in övgüsünü ve duasını almıştır. Hz. Peygamber onun hakkında “Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde, piyadelerimizin en hayırlısı Seleme'dir.” demiştir.⁴¹ Böylece Ebû Katâde, bu gazvede gösterdiği kahramanlıklarla tanınır olmuştur. Ancak onun başarısı bununla kalmamıştır. Hz. Peygamber'e karşı düşmanlıklarıyla tanınmış önemli isimlerden Yahudi Ebû Râfi' Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesinde de görev üstlenmiştir.⁴² Hazrec'in geçmişten beri rekabet halinde olduğu Evs kabilesi Rasûlullah'ın düşmanlarından Ka'b b. Eşref'i öldürünce, Hazrecililer bir grup halinde Hz. Peygamber'e gelip kendilerini görevlendirmelerini istemişler, bu manada neler yapabileceklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine Hazrecilerden Abdullah b. Atîk başkanlığında Ebû Katâde, Mes'ûd b. Sinân, Abdullah b. Uneys, onların anlaşmalı olan Huzaî b. el-Esved, Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ı öldürmek göreviyle harekete geçmişlerdir. Seriydekiler, İbn Ebi'l-Hukayk'ın olduğu Hayber kalesine kadar ilerlemiştir. Gece vakti Ebû Râfi'nin evine ulaşmışlar, azıkları tükendiği için erzak arayan birkaç Arap olduklarını söyleyerek içeri girmişler ve Ebû Râfi'yi ansızın yakalayarak öldürmüşlerdir.⁴³

Hz. Peygamber'in hayatının pek çok safhasında yer alan Ebû Katâde bundan kısa bir süre sonra Hz. Peygamber'in 6/628'de umre yapmak için yola koyulmadan önce Abbâd b. Bîşr'in ya da Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî'nin komutasında gönderdiği yirmi kişilik gözcü süvari birliğinde görev almıştır. Henüz ihrama girmediği için bu sefer esnasında avladığı hayvandan sahâbîlere ve sonrasında katıldığı Hz. Peygamber'e ikram etmiştir.⁴⁴ Umre için çıkılan bu seferde (Hudeybiye olarak da zikredilir) Ebû Katâde, Hz. Peygamber'in emriyle derhal saçını kesen sahâbelerden olmuştur.⁴⁵ Gazâdan bir an bile geri durmayan Ebû Katâde, Mekke fethi sonrasında Hâlid b. Velîd'in (ö. 21/642) komutasında Benî Cezîme üzerine gönderilen birlikte de görev almıştır. Bu sefer esnasında yaşananlar da Ebû Katâde'nin daha iyi tanınmasını sağlayacağı cihetiyle kayda değerdir. Bazı rivayetlere göre Hâlid b. Velîd bu seriyede, Müslüman olduklarını söylemelerine rağmen Benî Cezîmeli erkek esirlerin öldürülmesini emretmiştir. Ensar ve Muhacirlerin serbest bıraktıkları hariç bazıları, geçmişten gelen aralarındaki husumetten dolayı Benî Süleyym tarafından öldürülmüş ve bu yüzden Hâlid b. Velîd, hem Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf (ö. 32/652) gibi sahâbîler hem de Hz. Peygamber tarafından kınanmıştır. Hâlid b. Velîd, esirlerin öldürülmesini emrettiğinde yanındaki esiri serbest bırakanlardan biri de Ebû Katâde olmuştur. Ebû Katâde esiri saldıktan sonra Hâlid b. Velîd'e: “Allah'tan kork, sen öleceksin ve bunlar Müslüman bir kavimdir.” diyerek tepki göstermiştir. Hâlid b. Velîd de “Ey Ebû Katâde! Bu konuda sen bir şey bilmiyorsun.” diyerek müdahale etmemesini istemiştir. Sonraları Ebû Katâde, Hâlid b. Velîd'in bu tutumu hakkındaki düşüncesini “Hâlid ancak onlara karşı duyduğu kin sebebiyle benimle konuşuyordu.” diyerek ifade etmiştir.⁴⁶ Ebû Katâde'nin Hâlid b. Velîd ile arasında

⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/64; Buhârî, *Târîhu'l-kebir*, 2/258; Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/196.

⁴² Mehmet Akbaş, “Hz. Peygamber'in İslam Düşmanlığı Yapan Müşrik ve Yahudi Elebaşlarının Öldürülmesi İçin Görevlendirdiği Sahâbîler”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXII/37 (2017), 125.

⁴³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/37; İbnü'l-Esir, *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe*, 4/386; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/137.

⁴⁴ Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/574-576.

⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/79; Ebû'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullâh İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, thk. Amr b. Garâme el-Amrî (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 67/153.

⁴⁶ Vâkidî, *el-Meğâzî*, 3/881.

yaşanılan bu hadiseye benzer bir olay da Hz. Ebû Bekir dönemindeki irtidat hareketleri esnasında yaşanacaktır.

Mekke fethi sonrası Hz. Peygamber'in seferleri devam etmiştir. Bunların önemlilerinden biri de Hevâzinlilere karşı yapılan Huneyn Gazvesi'dir (8/630). Ebû Katâde burada da hem savaşta durumu hem de sonrasında yaşananlar yönüyle öne çıkmaktadır. Sancaklardan birini taşıyan⁴⁷ Ebû Katâde bu gazvede de müşriklerden bazılarını öldürmüş ve Hz. Peygamber'in buyruğu üzerine ele geçirdiği ganimetleri almıştır.⁴⁸ Aldığı eşyalar arasında değerli bir silah vardı. Bunu yedi ukiyye gümüş karşılığında isteği üzerine Hâtıb b. Ebû Beltea'ya (ö. 30/650) satmıştır. Medine'ye geldikten sonra kendi yurdu olan Benî Selime'de er-Rüdeynî adında bir hurma bahçesi satın almıştır. Bu onun İslâm'da ilk edindiği mal olarak bilinmektedir ve vefat edene kadar buradan geçim sağladığı da anlaşılmaktadır.⁴⁹ Hz. Peygamber Mekke fethinden sonra putların yıkılması için de etrafa seriyyeler göndermiştir. Bunlardan biri de Hz. Ali'yi Tayy kabilesi üzerine gönderdiği seriyyedir. Seriyye kabileyi itaat altına alacak ve bu kabilenin "el-Füls" adındaki putunu yıkacaktı. Ebû Katâde bu sefer esnasında Hz. Ali'nin emrinde hem öncü birlik olarak görev yapmış hem de ele geçirilen esirlerin muhafazasını üstlenmiştir.⁵⁰

Yazın çok sıcak bir zamanına gelmesi sebebiyle *Gazvetü'l-'Usra* olarak adlandırılan Tebük Gazvesi'ne (Receb 9 / Ekim 630) de katılan Ebû Katâde, Hz. Peygamber'in Tebük'te bulunduğu sırada yine O'nun (sav) isteğiyle Zeyd b. Sâbit ile beraber on bir kişilik bir birlikle ava çıkmış birçok hayvan avlamışlar, bunları atlarının üzerine atarak karargâha getirmiştir. Bunlar sahâbîler arasında taksim edilmiş, Hz. Peygamber de yanındaki misafirleriyle pişirilen ceylan etinden yemiştir.⁵¹ Ebû Katâde'nin her zaman olduğu gibi bu sefer esnasında da yararlılıkları elbette bunlarla sınırlı değildir. Yine Tebük'ten Medine'ye dönerken bir gece yolculuğu esnasında Hz. Peygamber yorgunluğu sebebiyle devesinin üzerinde uyuyakalmıştır. Bir tarafa doğru eğilen ve düşmek üzere olan Hz. Peygamber'in beraberinde giden Ebû Katâde, O'na (sav) destek olmuş ve düşmesini engellemiştir. Bu esnada uyanan Hz. Peygamber "Kimsin?" diye sorunca Ebû Katâde, "Ben Ebû Katâde'yim Ey Allah'ın Rasûlü! Düşmeden korktuğum için sana destek oldum." demiş, Hz. Peygamber de: "Allah Rasûlü'nü koruduğun gibi Allah da seni korusun." diye ona dua etmiştir. Bu olaydan kısa bir süre sonra uyumuşlar ve Hz. Peygamber sabah namazı için Ebû Katâde'nin matarasındaki su ile abdest almış ve namaz kıldırmıştır.⁵² Ebû Katâde, Hz. Peygamber döneminde yalnızca savaşlarda adından söz ettirmemiştir. Yardıma muhtaç ve zorda kalan Müslümanlara da yardım etmiştir. Örneğin bir defasında Hz. Peygamber zulüm addettiği için borcunu ödemediği ölen bir sahâbenin cenaze namazını kıldırmak istemeyince Ebû Katâde bu borcu ödemiş ve böylece Hz. Peygamber namazı kıldırmıştır.⁵³

Ebû Katâde yalnızca cesaretiyle değil aynı zamanda savaşlarda izlemiş olduğu stratejilerle ve savaşta katkılarıyla da dikkate şayan bir sahâbe olmuştur. Onun süvari olarak başarısı, savaş

⁴⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/896.

⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, 2/448-449; Suheylî, *er-Ravd'ul-unf*, 7/292.

⁴⁹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/908-909.

⁵⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/985-988.

⁵¹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1035-1036.

⁵² Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1040.

⁵³ Abdullah Çolak, "Hz. Peygamber ve İslâm'ın İktisâdî Prensibleri", *Çeşitli yönleriyle Hz. Muhammed*, ed. Recep Çetintaş, Anar Gafarov, İbrahim Türkoğlu (Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, 2017), 49.

alanında hızlı karar alma yeteneği, düşmana karşı sürpriz saldırılar düzenleme kabiliyeti ve avlanma beceresi, İslâm ordularının stratejik avantaj kazanmasına katkıda bulunmuştur. Hadıra Seriyyesi ve Gâbe Gazvesi gibi olaylarda sergilediği ani baskın taktikleri, onun savaş meydanındaki etkili yöntemlerini açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca, esirleri öldürmek konusunda temkinli davranması, İslâmî hassasiyete sahip olması onun savaş ahlâkına ve Hz. Peygamber'in koymuş olduğu kurallara gösterdiği özene dair de ipuçları vermektedir.

2.1. Hadıra Seriyyesi Komutanlığı

Hız. Peygamber'in Medine'de Müşriklere karşı sürdürdüğü mücadelelerin bazılarında bir şekilde düşman yandaşı olarak Gatafanlılara rastlamak mümkündür. Ukbe b. Vehb, Ma'kıl b. Sinân ve Hendek Savaşı'nın önemli isimlerinden olan Nuaym b. Mes'ûd (ö. 30/650 [?]) gibi bazı kabile üyeleri hariç Gatafanlıların çoğu uzun süre boyunca Müslümanlara ve İslâm'a düşmanlık etmiştir. Onların İslâm'a karşı sürdürdüğü düşmanlıklar ve saldırıları sebebiyle Hz. Peygamber üzerlerine Gatafân (Züemer) Gazvesi (Rebîülevvel 3 / Eylül 624), Zâtürrikâ' Gazvesi, Gâbe Gazvesi, sonrasında Fezâre kolu üzerine de Beşir b. Sa'd Seriyyesi düzenlemiştir. Bu seriyyeden bir süre sonra Şâban 8/Aralık 629'da Gatafânlıların üzerine Ebû Katâde el-Ensârî'nin komutasında on beş sahâbeden oluşan bir seriyye göndermiştir.⁵⁴ Bu sefer, (kaynaklarda Necid'de Mehârib arazileri diye zikredilmektedir) Hadıra'ya nispetle *Hadıra Seriyyesi* olarak geçmektedir.⁵⁵ Hz. Peygamber, Ebû Katâde'ye savaşıacağı günü bizatihi bildirmiştir. Direktifleri Hz. Peygamber'den alan Ebû Katâde buna göre gece ilerlemiş gündüz gizlenmiştir. Ebû Katâde, düşmanı kalabalık bir halde iken yakalamış ve ansızın üzerlerine saldırmıştır. Bu savaşta bazı Gatafânlılar öldürülmüş olup, öldürülenler arasında Gatafânlıların ileri gelenleri de vardır. İki yüz deve ve iki bin koyun ele geçirilmiştir. Humus çıkarıldıktan sonra geri kalanlar seriyyeye katılan sahâbîlere taksim edilmiştir. Ebû Katâde'nin payına düşen cariyeyi Hz. Peygamber isteyince Ebû Katâde onu Hz. Peygamber'e hediye etmiştir. Hz. Peygamber de bahsi geçen cariyeyi Mahmiye b. Cez' adındaki sahâbiye hediye etmiştir.⁵⁶ Ebû Katâde on beş gün sonra Medine'ye geri dönmüştür.⁵⁷ Ebû Katâde'nin komuta ettiği bu seriyyenin önemi, Fezâre kabilesi lideri Uyeyne b. Hısn'ın mücadele azmini kırmış olmasıdır. Bu noktada Uyeyne düşmanlıktan vazgeçip Müslüman olmuştur ve kısa bir süre sonra da Mekke'nin fethine katılmıştır. Müslümanlaşma süreci hız kazanan Gatafânlılar 9/631 yılında tamamen İslâm'a girmişlerdir.

⁵⁴ Bu seriyyenin Abdullah b. Ebî Hadrad el-Eslemî komutasında olduğunu söyleyen rivayetler de bulunmaktadır. Ancak Sibt İbnü'l-Cevzî bunun yanlış olduğunu Abdullah b. Ebî Hadrad'ın seriyyesinin Kays b. Rifâ'a el-Cüşemî üzerine olduğunu söylemektedir. Bk. Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'l-zamân*, 4/60; Ancak bu seriyyenin komutanının da Ebû Katâde olduğunu söyleyen rivayetler olup ilgili yerde verilecektir.

⁵⁵ Belâzurî, *Ensâbu'l-esrâf*, 1/381; Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-ışrâf*, thk. Abdullah İsmail es-Sâvî (Kahire: Dâru's-Sâvî, ts.), 231; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fuhumi ehli'l-eser*, 53; Ebû 't-Tîb Muhammed b. Ahmed b. 'Alî el-Fâsî el-Fâsî, *el-'İkdu's-semîn fi târihi'l-Beledi'l-Emîn*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: y.y., 1998), 1/405; Ebû'l-Hasen 'Alî b. 'Abdullâh es-Semhûdî, *Hulâsetu'l-vefâ bi 'ahbâri dâri'l-Mustafâ*, thk. Muhammedu'l-'Emîn Muhammed Mahmûd 'Ahmed el-Cekînî (b.y.: y.y., ts.), 2/605.

⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/101; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi tarihi'l-mülûk ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1992), 3/323; Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-) meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmûrî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1413), 2/519-520; Zehabî'de cariyeye ile ilgili kısım geçmemektedir.

⁵⁷ Fâsî, *el-'İkdu's-semîn*, 1/405.

2.2. Kays b. Rifâ'a el-Cüşemî Seriyyesi

Hız. Peygamber, Kays b. Rifâ'a el-Cüşemî'nin kabilesinden bir grup adamla birlikte savaş hazırlıkları içerisine girdiğini haber alınca Şaban 8/Kasım-Aralık 629 yılında Ebû Katâde'nin komutanlığında bir seriyye göndermiştir. Bu seferde Ebû Katâde'nin emrinde olanlardan birisinin Abdullah b. Ebî Hadrad (ö. 71/690-91) olması ve seriyyede kahramanlık göstermesi bazı rivayetlerde seriyyenin komutanının Abdullah b. Ebî Hadrad ile karıştırılmasına neden olmuştur.⁵⁸ Bununla beraber seriyyenin komutasının Ebû Katâde'de olduğu muhtemeldir.

Kays b. Rifâ'a, adamlarıyla ormanlık bir alanda karargâh kurmuşlardı. Cüşemliler ormanlık alanda toplandığı için “الغابة” den hareketle bu seriyye ile Gâbe seriyyesinin karıştırıldığı muhtemeldir. Ebû Katâde ve emrindeki sahâbîlerin görevi Cüşemliler hakkında bilgi sağlamaktı ve akşama doğru Cüşemlilere yakın bir yere ulaşip onları gözetlemeye başladılar. Cüşemlilerin hayvanlarını otlatan çobanın dönmesi gecikince Kays b. Rifâ'a silahını alarak onu aramaya çıkmıştır. Tetikte bekleyen Abdullah b. Ebî Hadrad bir ok atarak Kays b. Rifâ'a'yı öldürmüştür. Kays'ın öldürülmesi üzerine üç ya da on altı kişi oldukları söylenen Cüşemliler kaçışmaya başlamışlardır. Ebû Katâde'nin komuta ettiği bu seriyyede birçok deve ve koyun ganimet olarak eli geçirilmiş ve başarılı bir şekilde Medine'ye dönmüştür.⁵⁹

2.3. Batn-ı İdam Seriyyesi Komutanlığı

Mekkeli Müşriklerin anlaşmalarından olan Benî Bekir b. Abd-i Menât kabilesi Hudeybiye anlaşmasına ihanet etmişler ve liderleri Nevfel b. Muâviye'nin komutasında Müslümanların müttefiki durumunda olan Huzaa kabilesine saldırarak kabilede yirmi üç kişiyi öldürmüşlerdi. Huzaalılar bir heyetle gelip olanları Hız. Peygamber'e anlatmışlar, O (sav) da Mekkeli Müşriklerle bu konuda görüşmüş; buna karşın onlar zararını temin noktasında kendilerine önerilen hiçbir şartı kabul etmemişlerdi. Bunun üzerine Hız. Peygamber Mekke üzerine hareket etmeye karar vermişti.⁶⁰ Ayrıca düşmanı ansızın ve hazırlıksız yakalamak amacıyla niyetini gizli tutmuş, onları yanıltma adına da Mekke taraflarında Medine'ye üç berîdlik mesafede Zihâşeb ve Zî'l-Merve arasında bulunan Batn-ı İdam'a bir seriyye göndermiştir.⁶¹ Taberî'nin Vâkıd'den aktardığı bir rivayete göre Hız. Peygamber Ramazan ayında Mekke fethi için harekete geçtiği esnada Batn-ı İdam seriyyesini göndermiştir.⁶² Seriyye, Ebû Katâde dahil sekiz kişiden müteşekkildir. İbn Hişâm ve Belâzûrî seriyyenin Abdullah b. Ebî Hadrad komutasında olduğunu söylerken Taberî, Ebû Katâde komutasında olduğunu söylemektedir. Her üçü de olayı Abdullah b. Ebî Hadrad tarîkıyle aktarmaktadır ve Abdullah b. Ebî Hadrad: “Hız. Peygamber bizi Batn-ı İdam'a gönderdi. Ben, içlerinde Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î, Muhallim b. Cessâme b. Kays el-Leys'in de olduğu Müslümanlardan bir grup neferle yola çıktım.” demektedir.⁶³ Zehebî ise bu seriyyeyi “Muhallim

⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/110.

⁵⁹ Ebû Ca'fer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberî, *Târihu't-Taberî: Târihu'r-rusul ve'l-müluk*, thk. Arîf b. Sa'd el-Kurtubî (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387), 3/34-35.

⁶⁰ Severcan, *Hız. Muhammed'in Hayatı Sıyer*, 376-378.

⁶¹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/797; Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, 231; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/323-324.

⁶² Taberî, *Târihu't-Taberî*, 3/36.

⁶³ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, 2/626; Belâzûrî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/384-385; Taberî, *Târihu't-Taberî*, 3/35-36; Aynı tarikle aktaran diğer kaynak için bk. Muhammed Yûsuf Kandehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, thk. Beşşar Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'l Risâle, 1420/1999), 3/109; Ayrıca Mes'ûdî de bu seriyyeyi Abdullah b. Ebî Hadrad seriyyesi olarak zikretmektedir. Bk. Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, 229.

b. Cessâme Seriiyesi” diye zikretmektedir.⁶⁴ Muhallim'in adam öldürmesi ve bu yüzden ayet inmesi sebebiyle Zehebî seriiyeyi onun ismiyle zikretmiş olsa gerektir. Bahsi geçtiği üzere İbn Hişâm ve Belâzürî'nin rivayetlerinde Abdullah b. Ebî Hadrâd olayı aktarmaktadır; ancak şayet seriiyedeki komuta kendisinde olsa idi bunu muhtemelen söylerdi, diye düşünülmektedir. Nitekim Belâzürî de başka bir rivayette seriiyenin Abdulah b. Ebî Hadrâd'a da nispet edildiğini söylemekte ancak bunu “Ebû Katâde Seriiyesi” olarak vermektedir.⁶⁵ Bu noktada savaşta komuta görevinin kimde olduğu girift bir halde olsa da kaynaklardaki rivayetler toplu halde değerlendirildiğinde bu seferdeki komutanın Ebû Katâde olduğu kuvvetle muhtemel durmaktadır.

Ebû Katâde'nin emirliğinde harekete geçen birlik, Mekke fethinden hemen önce Batn-ı İdam'a ulaşmıştır. Burada bulundukları esnada beraberinde süt tulumu ve birkaç ticari eşya olduğu halde yanlarına Âmir b. el-Adbat el-Eşcâ'î uğramış ve onlara Kureys'in kendi aralarında selamlaştıkları gibi değil de Müslümanların selamıyla –ki o dönemde bu, Müslüman olmanın bir işaretiydi- selam vermiş ancak Ebû Katâde ve beraberindekiler karşılık vermemiştir. Bu sırada seriiyede bulunan Muhallim b. Cessâme el-Leysî aralarındaki husumetten dolayı Âmir b. el-Adbat'ın üzerine atılmış ve onu öldürmüş, sonrasında maktûlün devesini, süt tulumunu ve diğer mallarını almıştır.⁶⁶ Döndükten sonra Ebû Katâde olanları Hz. Peygamber'e anlatınca “*Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek «Sen mümin değilsin» demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.*”⁶⁷ ayeti nazil olmuştur. Ayette Muhallim b. Cessâme tenkit edilmekte, selam verene karşı nasıl hareket edilmesi gerektiği bu seriiyedeki sahâbîlerin davranışları üzerinden anlatılmaktadır.⁶⁸ Ebû Katâde bu seriiyeden döndükten sonra ona Hz. Peygamber'in Mekke'ye yöneldiği söylenince yanındakilerle derhal hareket edip Mekke yolunda iken Hz. Peygamber'e yetişmiştir.⁶⁹

3. Hulefâ-i Râşidîn Dönemindeki Faaliyetleri

Hz. Ebû Bekir, hilafete geçtikten sonra ilk iş olarak Üsâme b. Zeyd (ö. 54/674) ordusunu Suriye bölgesine göndermişti. Sonrasında ise onu ve Müslümanları bekleyen problem “irtidad hareketleri” diye bilinen, genellikle Hicaz bölgesi dışındaki Arap kabilelerinin girişmiş olduğu isyanlar olmuştur. İslâm'ın kalplerine henüz tam yerleşmemiş olduğu bu kabileler zekâtı, Câhiliye döneminde bilinen güçsüz kabilenin güçlü kabileye itaat anlamında verdiği itâvet vergisi olarak anlamışlardır. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra bu vergiyi artık vermeyecekleri gerekçesiyle Medine'nin merkezi yönetim anlayışına karşı isyan etmişlerdir. Nitekim onlar aynı

⁶⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/454.

⁶⁵ Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/381.

⁶⁶ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 3/36; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/323-324; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/454; İbnü'l-Cevzî'ye göre seriiyenin komutanı Ebû Katâde'dir.

⁶⁷ Nisâ, 4/94.

⁶⁸ Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber olanları duyunca çok üzülmiştir. Hatta Muhallim Hz. Peygamber'in yanına gelip de “Ya Rasûlallah ben haberi sana ulaşan şeyi yaptım ve bu yüzden Allah'a tövbe ediyorum, Allah'tan benim adıma bağışlanma dile.” dediğinde Hz. Peygamber'in yüksek sesle: “Sen onu İslâm'ın başlangıcında kendi silahınla öldürdün mü? Allah'ım Muhallim'i bağışlama.” dediğine ve bu esnada ağladığına dair rivayetler vardır. Bk. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/456.

⁶⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/324.

zamanda irticâ etmek yani önceki kabile yönetim anlayışlarına geri dönmek istiyorlar, Kureyş'in yönetimine boyun eğmek istemiyorlardı. Bu bağlamda girilen isyan hareketlerinden biri de Temim kabilesi liderlerinden Mâlik b. Nüveyre'nin (ö. 11/632) başını çektiği harekettir. Bazı rivayetlere göre peygamberlik iddiasıyla isyan eden kendisi de bir Temimli olan kâhine Secâh'ın⁷⁰ isteğiyle Secâh'ı desteklemiştir.⁷¹ Mâlik b. Nüveyre'nin, Hz. Peygamber'in vefatını öğrenmesi üzerine topladığı zekât mallarını sahiplerine iade ettiği ve zekât vermediği için mürted olarak değerlendirildiği ve bu yüzden öldürüldüğü söylenmektedir. Ancak onun durumu hakkında birçok tartışma yaşanmıştır. Hz. Ömer, Mâlik b. Nüveyre'nin Hâlid b. Velîd tarafından bilerek öldürüldüğü görüşündedir. Hz. Ömer'in böyle bir görüşe sahip olmasındaki asıl etkenin ise Ebû Katâde'nin Mâlik b. Nüveyre hakkında ilettikleri olduğunu söylemek mümkündür.⁷² Olayın seyrini vermek yaşananların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Büzâha savaşından sonra Hâlid b. Velîd tarafından Temim kabilesinin yaşadığı bölge olan Bütâh'ın çeşitli yerlerine müfrezeler gönderilmiştir. Mâlik b. Nüveyre'nin üzerine gönderilen ve onu yakalayıp getiren birliğin komutanı da Ebû Katâde'dir. Ebû Katâde, Mâlik'i ve yanındakileri yakaladığında onların da kendileriyle beraber ezan okuyup namaz kıldıklarını görmüş ve bu yüzden Hâlid b. Velîd'e onların öldürülmemesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine Hâlid b. Velîd, "Onlar sizinle beraber namaz kılsalar da kendi üzerlerine vacib olan zekâtı vermediler, bu yüzden onları öldürmek kaçınılmazdır" deyip Mâlik b. Nüveyre ve beraberindekilerin hepsinin boynunu vurdurmuştur. Ebû Katâde olanlara çok üzülmuş ve o günden sonra Hâlid b. Velîd ile beraber bir daha sefere çıkmayacağına dair Allah adına ahdetmiştir. Kendisine yapılan uyarıları dinlemeyen Hâlid b. Velîd sonrasında Mâlik b. Nüveyre'nin karısı Ümmü Mütemmim ile evlenmiştir.⁷³ Ebû Katâde olanları Hz. Ebû Bekir'e şikâyet etmiş, bunun üzerine birçok tartışma olmuştur. Ebû Katâde'nin Hz. Ebû Bekir dönemindeki hayatı hakkında kaynaklarda başka bilgiye rastlanılmamıştır.

Ebû Katâde ile ilgili Hz. Ömer döneminde dikkat çeken olaylar son derece sınırlıdır. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Ebû Katâde'nin, Fars bölgesinde görevli olduğu söylenmekte ancak görevin mahiyeti hakkında ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Çıktığı sefer esnasında halifenin emri ile bölgenin yöneticisini öldürdüğü görülmektedir. Sefer sonrasında bu kişiye ait paha biçilemez bir zırh, ganimet hakkı olarak Ebû Katâde'ye verilmiştir.⁷⁴

Hz. Osman (ö. 35/656) döneminde Ebû Katâde'nin devlet kademelerinde görev alıp almadığı araştırmada ele alınan kaynaklarda tespit edilememiştir. Ancak Hz. Osman'ın şehit edileceği zaman Ebû Katâde'nin onu desteklediği ve halifenin kendisine vereceği her emri yerine getirmeye hazır olduğu kuşatma esnasında yaşanan şu olaydan anlaşılmaktadır. Hz. Osman kuşatma altında iken Ebû Katâde ve Abdullah b. Rebâh, Hz. Osman'ın yanına girip Hac için izin istemişler, Hz. Osman da onlara izin vermiştir. Bu esnada Ebû Katâde "Ey Mü'minlerin Emîri şu gelen isyancı grubun ne yaptığını görüyorsun. Bize bu konuda emrin nedir ne istersen yapalım?"

⁷⁰ Secâh hakkında geniş bilgi için bk. İlyas Uçar, "İlk Dönem İslâm Tarihi'nde Sıra Dışı Bir Kadın: Secâh ve Peygamberlik İddiası", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18 (Aralık 2020), 205-228.

⁷¹ Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1 Hz. Ebû Bekir* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 107-108.

⁷² Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud Belâzûrî, *Fütûhu'l-bıldân* (Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1988), 103.

⁷³ Muhammed b. Ömer b. Vâkid es-Sehmî el-Eslemî Ebû Abdullah el-Vâkidi, *er-Ridde me'a nebzatin min futûhi'l-İrâk ve zikri'l-Musenâ b. Hârise eş-Şeybânî*, thk. Yaahyâ el-Cebûrî (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1410/1990), 106-107.

⁷⁴ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Katâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/174.

diye sormuş, Hz. Osman da “Çoğunluğa uyun çünkü Hz. Peygamber’in ümmeti dalalet üzerine ittifak etmez” demiştir. Bunun üzerine Ebû Katâde ve Abdullah b. Rebâh “Biz çoğunluğun sana muhalefet eden bu grupla birlikte olmasından korkuyoruz” deyince Hz. Osman “Her ne olursa olsun çoğunluğa uyun” demiştir. Kendileri çıktıktan sonra Hz. Hasan’ın geldiklerini görünce onunla beraber Hz. Osman’ın ona ne diyeceğini işitmek için tekrar halifenin yanına girmişlerdir. Hz. Hasan da Hz. Osman’a ne isterse istesin emrinde olduğunu söylemiştir. Hz. Osman ona da “Ey kardeşimin oğlu Allah’ın emri gelinceye kadar otur, benim bu dünya için kan akıtacak bir şeye ihtiyacım yok”⁷⁵ diyerek hepsinin yardım tekliflerini geri çevirmiştir.

Hz. Osman’ın elim bir şekilde şehit edilmesinden sonra hilafete geçen Hz. Ali döneminde Ebû Katâde, Mekke Valisi tayin edilmiştir.⁷⁶ Hz. Ali, Hâlid b. Sa’îd b. el-As b. Hişam’ı görevden aldıktan sonra Ebû Katâde’yi Mekke Valisi yapmıştır. Ancak bir süre sonra Ebû Katâde de bu görevden azledilmiştir.⁷⁷ Kaynaklarda neden azledildiği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Hz. Ali döneminin en önemli olaylarından Cemel Vakası’nda Ebû Katâde, Hz. Ali’nin safında yer almış ve piyade birliklerinin komutanlığını üstlenmiştir.⁷⁸ Sıffin Savaşı’na da Hz. Ali’nin ordusunda katılan⁷⁹ ve yine piyade birliklerinin komutanı olduğu anlaşılan Ebû Katâde, Tahkîm olayı ve sonrasında ortaya çıkan Harîcîler meselesi üzerine Nehrevân’da Hâricîlere karşı yapılan savaşa katılmıştır. Ebû Katâde bu savaşta yine piyade kuvvetlerinin komutanlığını üstlenmiştir.⁸⁰ Bu savaştan sonra Ebû Katâde, Hz. Ali ile beraber Medâin’e gelmiştir⁸¹ ve ölene kadar, Hz. Ali’nin yanında yer aldığı ifade edilmiştir.⁸²

Muâviye (ö. 60/680) hilafete geçtikten sonra Medine’ye geldiğinde Ensâr’ın önemli isimlerinden sadece Ebû Katâde el-Ensârî’nin onu karşılamaya çıktığı diğerlerinin ise gelmediği belirtilmektedir. Ebû Katâde, Muâviye’nin yanına geldiğinde Muâviye ona: “Ey Ensar topluluğu sizin haricinizdeki herkes beni karşıladı” deyince Ebû Katâde diğerlerinin bineklerinin olmadığını bu yüzden gelediklerini söyleyerek -Sıffin savaşında karşısında yer aldığı- Muâviye’yi siyaseten sakinleştirmeyi bilmiştir. Ayrıca Muâviye’ye Hz. Peygamber’in “Siz benden sonra kayırmacılık göreceksiniz” dediğini ileterek onu tariz etmiştir. Muâviye kendilerine Hz. Peygamber’in bu durumda nasıl davranmaları gerektiği konusunda ne söylediğini sormuş, Ebû Katâde “Bize sabretmemizi emretti” deyince Muâviye de “O halde siz de sabredin” demiştir.⁸³

Muâviye’nin Medine valisi Mervân b. Hakem (ö. 65/685) birçok kişiye içki içtikleri gerekçesiyle had cezası uygulamıştı. Onun içki içtiği gerekçesiyle had cezası uyguladığı kişilerden biri de Hz. Ebû Bekir’in soyundan Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahmân b. Ebû

⁷⁵ Muhammed b. Abdillâh b. Abdilkâdir Gabbân, *Fitnetü makteli Osman b. Affân* (Medine: İmâdetü’l-Bahsi’l-İlmiyyi, 1424/2003), 1/549-550, 2/648.

⁷⁶ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nubelâ*, 4/80.

⁷⁷ Belâzürî, *Fütûhu’l-büldân*, 103.

⁷⁸ Belâzürî, *Ensâbu’l-esrâf*, 2/239.

⁷⁹ Vâkidî, *Ridde*, 106; Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehebî, *el-lber fi haberi men gaber*, thk. Ebû Hâcer Muhammed es-Saîd b. Bisyunizoglu (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.), 1/30.

⁸⁰ Ebû Hanife Ahmed b. Dâvud ed-Dineverî, *Ahbârü’t-tivâl*, thk. Abdülmünim Âmir (Kahire: Dâru İhyai Kütübü’l-Arabiyye, 1960), 210; Taberî, *Târihu’t-Taberî*, 5/85.

⁸¹ Bağdâdî, *Târih-i Bağdat*, 1/171.

⁸² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-târih*, 3/94.

⁸³ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, 7/145; Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Târihu’l-hulefâ*, thk. Hamdî ed-Demirdâş (y.y.: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1425/2004), 153.

Bekir'di. Ebû Katâde bu olaya çok üzülmüş, Abdullah'ın içtiği içeceğin had cezası gerektirmeyen mayalanmış bir sirke olması sebebiyle cezaya karşı çıkmıştır. Ancak Abdullah bunun Mısır yakınlarındaki Bâbiliyye ya da Belâs denilen yerden gelme bir tür içki olduğunu söylemesi üzerine Ebû Katâde "Onların size zulümlerine dayanamıyorum ve görmek istemiyorum"⁸⁴ diyerek Hz. Peygamber'in ashâbına karşı olan sevgisini göstermiştir.

Ebû Katâde'nin Siyer ilminin gelişimine de katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Buna göre Muâviye'nin Medine valisi Mervân b. Hakem, Ebû Katâde'den Hz. Peygamber ve ashâbı için önemli olayların olduğu yerleri kendisine göstermesini istemiş, bunun üzerine Ebû Katâde, Mervân'la dolaşarak ona bu mekânlar hakkında olayların birinci görgü şahidi olarak bilgi vermiştir.⁸⁵

Ebû Katâde'nin siyasi duruşu, onu diğer bazı sahâbîlerden farklı kılmaktadır. Cemel ve Sıffin savaşlarında aktif rol alması, dönemin en kritik siyasi olaylarında taraf olduğunu gösterirken diğer taraftan da Muâviye ile olan ilişkisi dikkat çekicidir. Muâviye'nin hilafeti ele geçirmesinden sonra onunla yüzleşmesi ve Hz. Peygamber'in "Siz benden sonra kayırmacılık göreceksiniz" hadisini hatırlatması, Ebû Katâde'nin her ne şartta olursa olsun doğruyu söyleyen biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Hz. Osman'ın şehadeti sırasında ona olan desteği, dönemin siyasi çekişmelerinde nasıl bir tutum sergilediğini göstermekte her ne olursa olsun devletin halifesinin yanında olduğu anlaşılmaktadır.

4. Vefatı

Ebû Katâde'nin, Hz. Ali'nin hilafeti döneminde öldüğü söylendiği gibi Hz. Ali'den sonra uzun bir süre daha yaşadığı da rivayet edilmektedir.⁸⁶ İbn Hayyât, onun Hz. Ömer döneminde öldüğünü ve cenaze namazını Hz. Ömer'in kıldırıldığını söylemektedir.⁸⁷ Onun Hz. Ömer döneminde öldüğü kabul edilirse sonraki dönemlerde yaşanan olaylarda isminin zikredilmemesi gerekmektedir. Hâlbuki durum böyle değildir. Onun 38/658 yılında Kûfe'de öldüğü ve cenaze namazını Hz. Ali'nin kıldırıldığı da rivayet edilmektedir. Vâkıdî bu konuda Ebû Katâde'nin çocukları ve Medine halkı arasında ihtilaf olmadığını onun Kûfe'de öldüğünü sadece Kûfe ehlinin aktardığını ifade etmektedir.⁸⁸ Bu noktada İbn Hayyât'ın rivayeti hatalıdır. Ebû Katâde yetmiş veya yetmiş iki yaşında iken 54/674 yılında eleştirmekten çekinmediği halifenin döneminde Medine'de vefat etmiştir.⁸⁹ Yaşanılan hadiseler doğrultusunda tarihsel bağlama göre tercihe şayan olan budur.

Sonuç

Çalışmada Hazrec kabilesinin Benî Semelî kolundan olan Ebû Katâde el-Ensârî'nin ilk dönem İslâm tarihinin önemli simalarından biri olduğu ortaya konulmuştur. Rivayetlerin ekseriyetine göre ismi Hâris'tir, Ebû Katâde künyesiyle maruftur. Hz. Peygamber'in muhtemelen bütün

⁸⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî el-Bağdâdî, *el-Munemmak fî ahbâri Kureys*, thk. Hurşid Ahmed Fârûk (Beyrut: y.y., 1405/1985), 398.

⁸⁵ Buhârî, *Târîhu'l-kebir*, 2/258.

⁸⁶ Bağdâdî, *Târîh-i Bağdat*, 1/171.

⁸⁷ İbn Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât*, 153.

⁸⁸ Cemâlüddîn el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 34/196.

⁸⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/94; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 4/81.

savaşlarına katılmış ve atıyla gösterdiği başarılarından dolayı Hz. Peygamber'in süvarisi olarak şöhret bulmuştur. Bedir'e katılma durumunda rivayet farklılıklarının olduğu zikredilse de Uhud, Hendek, Mekke Fethi ve Huneyn gibi Hz. Peygamber'in diğer bütün büyük gazvelerine katılmış, bu savaşlarda gösterdiği başarılarla Hz. Peygamber'in güven ve övgüsüne mazhar olmuştur. Hz. Peygamber tarafından gönderilen bazı seriyyelere komutanlık yaptığı, İslâm'ın yayılması adına önemli hizmetlerde bulunduğu anlaşılmıştır. Hz. Peygamber'den sonra hilafete geçen Hz. Ebû Bekir döneminin önemli problemlerinden olan irtidad hareketlerinde İslâm adına mücadele etmiş ve bazı isyanların bastırılmasında aktif rol almıştır. Hz. Ömer döneminde halifenin emriyle fetih hareketlerine katılmıştır. Muhasaradaki tutumundan Hz. Osman'ın yanında olduğu anlaşılan Ebû Katâde'nin ismi Hz. Ali döneminde yeniden öne çıkmıştır. Buna göre Hz. Ali'nin bir dönem Mekke valiliğini yaptığı anlaşılan Ebû Katâde, Cemel ve Sıffin Vakalarında Muâviye'ye karşı Hz. Ali'nin yanında yer almış hem bunlarda hem de Hâricîlere karşı yapılan savaşlarda önemli komutanlıklar üstlenmiştir. Bu bulgular ışığında Ebû Katâde'nin hayatının erken dönem askerî ve siyasi İslâm tarihinin bir özeti mahiyetinde olduğunu söylemeliyiz. Ebû Katâde, sadece savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları ile değil aynı zamanda hadis rivayetindeki konumuyla İslâm ilim geleneğinin gelişimine katkı sağlamıştır. Birçok hadis rivayet etmiş ve bu rivayetlerin bir kısmı Sahîhayn gibi önemli hadis kaynaklarında yer almıştır. Ebû Katâde'nin hayatı, İslâm'ın başlangıcındaki savaşların ve gelişmelerin anlaşılması açısından oldukça önemi haizdir. Onun Hz. Peygamber'e olan sadakati, savaşlardaki şecaati ve İslâm dininin yayılmasındaki etkileri, kendisini İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri yapmıştır.

Bu çalışma, Ebû Katâde el-Ensârî'nin hayatına dair mevcut literatüre katkı sağlayarak, onun askerî başarılarına, siyasi duruşuna ve hadis ilmindeki yerine işaret etmektedir. Elde edilen veriler, Ebû Katâde'nin yalnızca bir savaşçı değil aynı zamanda stratejik düşünme yetisine sahip bir kişi olduğunu da ortaya koymaktadır.

Kaynakça | References

- Akbaş, Mehmet. "Hz. Peygamber'in İslam Düşmalığı Yapan Müşrik ve Yahudi Elebaşlarının Öldürülmesi İçin Görevlendirdiği Sahâbiler". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXII/37 (2017), 117-132.
- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1 Hz. Ebû Bekir*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Ahmed b. Mehdî el-Hatîb. *Târîh-i Bağdat ve zuyûlehû*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 24 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1997.
- Bağdâdî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Munemmak fî aḥbârî Kureys*. thk. Hurşîd Ahmed Fârûk. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-eşrâf*. thk. Suheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fîkr, 1417/1996.
- Belâzurî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud. *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1988.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh. *Târîhu'l-kebîr*. ed. Muhammed Abdulmuîd Han. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, ts.
- Cemâluddîn el-Mizzî, Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. 'Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî. *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâi'l-ricâl*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400/1980.
- Çelik, Yılmaz. "Hz. Ömer'in Devlet Yönetiminde Sosyal Hizmet Uygulamaları". *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*. ed. Ali Aksu. I/353-374. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018.
- Çolak, Abdullah. "Hz. Peygamber ve İslâm'ın İktisâdî Prensibleri". *Çeşitli yönleriyle Hz. Muhammed*. ed. Recep Çetintaş, Anar Gafarov, İbrahim Türkoğlu. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, 2017.
- Dineverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvud. *Aḥbârü't-tivâl*. thk. Abdülmünim Âmir. Kahire: Dâru İhyai Kütübü'l-Arabiyye, 1960.
- Ebû'l-Fidâ, İmâduddîn el-Melikü'l-Müeyyed İsmail b. Ali. *el-Muhtasâr fî aḥbârî'l-beşer (Târîhu Ebi'l-Fidâ)*. 4 Cilt. Mısır: el-Matbaatü'l-Hüseyniyyetü'l-Mısıriyyetü, ts.
- Erten, Hayri. "Hz. Ömer Döneminde Sosyal Yapı ve Değişme". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Bahar 2001), 175-193. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3343090>
- Fâsî, Ebû 't-Tîb Muhammed b. Ahmed b. 'Alî el-Fâsî. *el-'İkdu's-semîn fî târîhi'l-Beledi'l-Emîn*. thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ. 7 Cilt. Beyrut: y.y., 1998.
- Fesevî, Ebû Yûsuf Yâ'kûb b. Süfyân b. Cuvvân el-Fârisî. *Kitâbü'l-Ma'rife ve't-târîh*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1401/1981.
- Gabbân, Muhammed b. Abdillâh b. Abdilkâdir. *Fitnetü makteli Osman b. Affân*. 2 Cilt. Medine: İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmiyyi, 1424/2003.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullâh. *Târîhu Dimaşk*. thk. Amr b. Garâme el-Amrî. 80 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fîkr, 1415/1995.
- İbn Hayyât, Ebû Amr eş-Şeybânî Halife. *Târîhu Halife b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Beyrut: Daru'l-Kalem, 2. Basım, 1397.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhiri. *Cemheretü ensâbi'l-'Arab*. thk. Heyet. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1403/1983.
- İbn Hibbân, Ahmed b. Hibbân b. Mu'az b. Ma'bed et-Temîmî. *Kitâbü's-Sikât*. 9 Cilt. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1393/1973.
- İbn Hibbân, Ahmed b. Hibbân b. Mu'az b. Ma'bed et-Temîmî. *Meşâhîru 'ulemâi'l-emsâr ve 'âlamu fukahâi'l-aktâr*. thk. Merzûk 'Alî İbrâhîm. el-Mansûra: Dâru'l-Vefâ, 1411/1991.

- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdûlmelik b. Hişâm el-Himyerî. es-Sîretu'n-Nebeviyye. thk. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. 2 Cilt. Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmâdüddîn İsmail b. Ömer. el-Bidâye ve'n-nihâye. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 15 Cilt. Dâru'l-Fikr, 1407/1986.
- İbn Sa'd, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menf'. et-Tabakâtü'l-kübrâ. thk. Ziyâd Muhammed Muhammed Abdulkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî. el-Muntazam fî tarihi'l-mülûk ve'l-ümem. thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Mustafa Abdulkâdir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahmân b. 'Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. Telkîhu fuhumi ehli'l-eser fî 'uyûni't-târîh ve's-siyer. Beyrut: y.y., 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm. el-Kâmil fî't-târîh. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmûrî. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabiyye, 1417/1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm. Usdu'l-ğâbe fî ma'rifeti's-Sahâbe. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1409/1989.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. el-Muvatta'. thk. Muhammed Mustafa el-Azamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesetü Zayid b. Sultân Âli Nihyân li'l-Amâlî'l-Hayriyyeti ve'l-İnsâniyye, 1425/2004.
- İsâmî, Abdûlmelik b. Hüseyin b. Abdûlmelik eş-Şafîi. Semtû'n-nücümü'l-avâli fî enbai'l-evâil ve't-tevâli. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998.
- Kandehlevî, Muhammed Yûsuf. Hayâtü's-Sahâbe. thk. Beşşar Avvâd Ma'rûf. 5 Cilt. Beyrût: Müessesetü'l-Risâle, 1420/1999.
- Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Katâde". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 10/174-175. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû 'Urve Ma'mer b. Râşid el-Ezdî. el-Câmi'. thk. Habîbu'r-Rahmân el-'A'zamî. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403/1982.
- Mes'ûdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali. et-Tenbîh ve'l-işrâf. thk. Abdullah İsmail es-Sâvî. Kahire: Dâru's-Sâvî, ts.
- Safiyuddîn el-Hazrecî, Ahmed b. 'Abdullâh b. Ebî'l-Hayr el-Yemenî. Hulâsatu tezhîbi tezhîbî'l-kemâl fî 'esmâ'r-ricâl. thk. 'Abdufettâh Ebû Ğudde. Halep; Beyrut: Dâru'l-Beşâir, 1416/1995.
- Semhûdî, Ebû'l-Hasan 'Alî b. 'Abdullâh. Hulâsetu'l-vefâ bi 'ahbâri dâri'l-Mustafâ. thk. Muhammedu'l-'Emîn Muhammed Mahmûd 'Ahmed el-Cekînî. 2 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Sevâlime, Abdullah Merhûl. Merviyâtü Ebî Katâde el-Ensârî fî Müsnedi Ahmed b. Hanbel. Mekke: Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1400/1980.
- Severcan, Şefaettin. Hz. Muhammed'in Hayatı Siyer. Ankara: Bilay, 2022.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî, Şemseddin Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızıoğlu b. Abdillâh. Mirâtü'z-zamân fî tevârîhi'l-a'yân. 23 Cilt. Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyyeti, 1434/2013.
- Suheyli, Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Ahmed. er-Ravd'ul-unf fî şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye. thk. 'Umar 'Abdüsselâm es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1421/2000.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. Târîhu'l-hulefâ'. thk. Hamdî ed-Demirdâş. y.y.: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1425/2004.
- Taberî, Ebû Ca'fer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid. Târîhu't-Taberî: Târîhu'r-rusul ve'l-müluk. thk. Arîb b. Sa'd el-Kurtubî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 2. Basım, 1387.
- Uçar, İlyas. "İlk Dönem İslâm Tarihi'nde Sıra Dışı Bir Kadın: Secâh ve Peygamberlik İddiası". Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18/18 (Aralık 2020), 205-228.

- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd es-Sehmî el-Eslemî Ebû Abdullah. el-Meğâzî. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlmî, 1409/1989.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd es-Sehmî el-Eslemî Ebû Abdullah. er-Ridde me'a nebzetin min futûhi'l-İrâk ve zikri'l-Musennâ b. Hârise eş-Şeybânî. thk. Yahyâ el-Cebûrî. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1410/1990.
- Zehebî, Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz. el-İber fî haberi men gaber. thk. Ebû Hâcer Muhammed es-Sâid b. Bisyunizoğlu. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Zehebî, Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz. Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'. 18 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.
- Zehebî, Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz. Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-) meşâhîr ve'l-a'lâm. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmûrî. 52 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 2. Basım, 1413.